

Գուրգեն ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան

ՋԵՅՄՍ ՋՈՅՍԻ ԼԵՉՎԻ ԵՎ ԼԵՉՎԱՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հոդվածում քննության են առնվում Ջ. Ջոյսի ստեղծագործություններում կիրառված տարբեր տեսակի դարձվածքների ոճական առանձնահատկությունները: Հոդվածում ընդգծվում է այն միտքը, որ դարձվածքի կայացման առաջնային պայմաններից մեկը ասույթի փոխաբերականության և կայուն կառուցվածքի ձեռքբերումն է: Ուսումնասիրության նյութը վերցված է Ջոյսի «Դուբլինցիներ» պատմվածաշարից: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում դարձվածքների հայերեն թարգմանություններին, քանի որ թարգմանությանը են բացահայտվում անգլերենին և հայերենին հատուկ նմանություններն ու տարբերությունները:

Բանալի բառեր. Ջեյմս Ջոյս, «Դուբլինցիներ», լեզվամտածողություն, դարձվածք, փոխաբերություն, թարգմանություն, ոճական առանձնահատկություններ

Ջոյս գրողի լեզուն, լեզվամատածողական առանձնահատկությունները, բառերի ու արտահայտությունների բազմանշանակությունն ու փոխաբերականությունը հասկանալու համար, նախ և առաջ պետք է ծանոթ լինել Ջոյսի կյանքին ու ստեղծագործական հավատամքին, պատմամշակութային ու սոցիալ-քաղաքական այն պայմաններին, որոնք մեծապես պայմանավորել են գրողի հոգևոր նկարագիրը, համակրանքներն ու հակակրանքները և որոշիչ նշանակություն ունեցել նրա ստեղծագործական ու լեզվական տարերքի ձևավորման համար:

Ջ. Ջոյսը եվրոպական մոդեռնիզմի առաջնեկներից է: Նրա պատմվածքների ժողովածուն՝ «Դուբլինցիներ»-ը (“Dubliners”) բնութագրվում է ռեալիստական, միաժամանակ նուրբ հոգեբանական պատկերայնությամբ, «Ուլիսես» (“Ulysses,” 1922, հայերեն հրատարակությունը՝ 2011) վեպը՝ կյանքի դիցաբանական ընկալմամբ, «Ֆիննեգանի հոգեհացը» (“Finnegan’s Wake,” 1939)՝ էքսցենտրիկ փորձարարական ոգով ու ոճով, մի գործ, որը ցայսօր համարվում է էքսցենտրիզմի բարձրակետը 20-րդ դարի եվրոպական գրականության մեջ:

Գրողին նվիրված հետազոտությունները բազմաթիվ են, ընդ որում՝ դրանցում նա բնութագրվում է տարբեր կերպ՝ մերթ համարվելով ռեալիստ ու մերթ՝ մոդեռնիստ, մերթ՝ դեմոկրատ ու մերթ՝ ռեակցիոներ, մերթ՝ կոսմոպոլիտ, մերթ՝ իռլանդացի ազգայնական, մերթ՝ Յունգի հե-

տևորդ, մերթ՝ իռլանդական Դանթե և այլն: Սակայն այդ ամենի մեջ խիստ ուշագրավ է հենց իր՝ Ջոյսի գրական ինքնաբնութագիրը, որը նա տվել է իր հրատարակչին՝ Գրանդ Ռիչարդսին ուղղված նամակներից մեկում, թե՛ մի՛ արգելեք, որ «իռլանդացիները իրենց տեսնեն իմ լավ փայլեցրած հայելու մեջ» (Ջոյս, 1978: 157):

Ջոյսի «լավ փայլեցրած հայելին» դուբլինյան պատմվածքներն են, որոնցում արտացոլվել է Դուբլինի քաղաքային հասարակության կաթվածահար դեմքը:

Ջոյսի «Դուբլինցիներ» պատմվածաշարը մտահղացվել է իբրև երկրի (Իռլանդիայի) բարոյական մթնոլորտի և բարոյական նորմերով «ծպտված» հասարակության իրական վիճակի բացահայտում: Գրողի նպատակն էր՝ ցույց տալով Դուբլինի՝ հոգևոր առումով այդ «կաթվածի կենտրոնի» և դուբլինցիների անհոգի /կեղծ-ազգասիրական/, հետամնաց կյանքի մանրամասն նկարագիրը, դրանով իսկ ապաշխարություն առաջացնել նրանց մեջ, մղել իսկական մաքրագործության: Տվյալ դեպքում Դուբլինը հանդես է գալիս ոչ միայն որպես իռլանդական քաղաք, այլ նաև որպես խորհրդանշական քաղաք, որպես ողջ աշխարհի հնագույն մայրաքաղաքը:

Ջոյսի այս պատմվածաշարը խոսում և պացուցն է հեղինակի ստեղծագործական հզոր տաղանդի: Պատմվածաշարը բազմաթիվ ուսումնասիրությունների նյութ է հանդիսացել իր հարուստ լեզվաոճական առանձնահատկությունների և հնարքների շնորհիվ, որ մեծ հմտությամբ կիրառվել են հեղինակի կողմից: Ջոյսյան պատումում շատ են ստույգ, որոշակի բնութագրիչներով օժտված դարձվածային միավորները: Դարձվածքների առատությունը բացատրվում է ոչ այնքան Ջոյսի՝ պատկերավոր լեզվով խոսելու ցանկությամբ, որքան նրա ներքին միտումով ցույց տալու մարդկանց, դուբլինյան հասարակության հոգևոր քարացածությունը. չէ՞ որ դարձվածքները քարացած արտահայտություններ են, ազգամշակութային կյանքի յուրօրինակ խտացումներ: Ջոյսի հերոսները կամա թե ակամա խոսում են դարձվածքներով, որոնք ընդհանրապես միտված են խոսքին հաղորդելու պատկերավորություն և հուզականություն, սակայն, ջոյսյան տեքստում կարծես հանդես են գալիս ճիշտ հակառակ դիրքավորմամբ՝ արտահայտելով ձևական, անհույզ և բութ հոգեվիճակ:

Ասվածի խոսում վկայությունը կարող է լինել դարձվածքային հետևյալ միավորը.

He had often said to me: “I am not long for this world,” and I had thought his words idle (The Sisters, p. 1).

«Նա հաճախ էր ինձ ասում, որ այս աշխարհում իր օրերը հաշված են» («Քույրերը», էջ 3):

Բազմիցս նշվել է դարձվածաբանների կողմից, որ դարձվածքները իսկապես ազգերի, ժողովուրդների դիցաբանական պատկերացումների, պատմամշակութային ու լեզվամշակութային դարավոր կյանքի լեզվա-
 ոճական խտացումներ են:

Ջ. Ջոյսի լեզուն ու ոճը ողջ լայնքով ու խորքով ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ նրա նկարագրության եղանակը նման է կինոժապավենի, որի վրա տարբեր դիրքերից ու տարբեր տեսաձավա-
 ներից երևակվում են մարդիկ, գործողություններ, մարդկային վարքի դրսևորումներ. գրողը կարծես դիտարկում է նրանց վարքը՝ ի ցույց դնե-
 լով նրանց արտաքին տեսքն ու բնորոշ շարժումները (ասենք «գլուխը քո-
 րեց», «մեղմորեն թեքեց գլուխը», «ձեռքը դրեց ծնոտին», «տենդորեն քրքջաց» և այլն)՝ կարծես հոգեախտորոշիչ ինչ-որ եզրակացություն անե-
 լու միտումով համակված: Դրանցից շատերը սոմատիկ՝ մարդակազմա-
 կան բնույթի դարձվածքներ են՝ «գլուխը քորեց», «ձեռքը դրեց ծնոտին» և
 այլն: Ահա մի բնորոշ օրինակ “Counterparts” («Կրկնակը») պատմվածքից:

The Bell rang furiously and Miss Parker went to the tube, a furioos voice called out in piercing North of Ireland accent.

“Send Farrington here!” (p. 50)

*Ջանգը մոլեգնորեն հնչեց, և երբ միս Փարկերը վերցրեց լսափողը, մի կատաղի ձայն, հյուսիս-իռլանդական ականջ ծակող արտասանու-
 թյամբ, բղավեց.*

-Ֆարինգտոնին ուղարկեք ինձ մոտ (էջ 52):

Ջոյսը դարձվածքների կիրառությամբ կարծես ուզում է ասել, որ այդ իրականության մեջ մարդիկ ասույթներ, ասացվածներ, դարձվածքներ կիրառող ձանձրալի էակներ են. չկա ոչ մի թարմություն կամ հոգևոր ելևէջ: Ամեն ինչ ընթանում է սովորության տաղտկալի հունով, ամեն ինչ կրկնված է բազմիցս և վկայում է հոգևոր մեռածության մասին: Կարելի է ասել, որ դարձվածքների կիրառումը այս մտայնությամբ լրիվ չեզոքաց-
 նում է դարձվածքների պատկերավորության, հակիրճության և սրության մասին ընթերցողի պատկերացումները և նրա առաջ բաց է անում դան-
 թեական դժոխքին նմանվող մի անսիրտ, տանջալի իրականություն: Պատահական չէ, որ նրա հերոսն ասում է՝ «Կյանքն իսկական դժոխք կդառնա» (էջ 63):

He went through the narrow alley of Temple Bar quickly, muttering to himself that they could all go to hell (p. 65).

Արագ-արագ քայլեց Թեմփլ-Բարի նեղ անցուղիով, քթի տակ փնթփնթալով և գրողի ծոցը ուղարկելով բոլորին (էջ 61):

Ինչպես տեսնում ենք՝ անգլերենի դժոխքը (*to hell*) հայերենում դար-
 ձել է «գրողի ծոցը», որը ավելի է բնորոշ հայերենի դարձվամտածողու-
 թյանը: Իսկ բնագրի “muttering to himself” հայերենում ավելի է սաստկա-

ցել՝ «քթի տակ փնթփնթալով» արտահայտությամբ, որը նույնպես կարող է կախված համատեքստային նշանակությունից հանդես գալ որպես դարձվածք: Ավանդական և սոմատիկ դարձվածքներ են կիրառված մեկ այլ հատվածում:

His life would be a hell to him, could he not keep his tongue in his cheek (p. 65).

Կյանքն իսկական դժոխք կդառնա: Լեզուն չէ՞ր կարող իրեն քաշել (էջ 60):

Մեկ ուրիշ օրինակ՝ *Farrington looked at the company out of his heavy dirty eyes, smiling and at times drawing forth stray drops of liquor from his moustache with the aid of his lower lip (p. 66).*

«Իսկ ֆարիգտոնը շրջապատողներին էր նայում իր ծանր, աղոտ հայացքով, ժպտում և միաժամանակ ներքևի շուրթով ծծում բեղերը, որոնցից վիսկիի կաթիլներ էին ծորում» (էջ 62):

Անգլերենում ընդգծյալը բառացիորեն նշանակում է «ծանր, աղտոտ աչքեր», որը հայերենում թարգմանվել է «ծանր, աղոտ հայացք», թե՛ անգլերեն, թե՛ հայերեն տարբերակները տվյալ համատեքստում ունեն փոխաբերական արժեք: Թե՛ հայերենում, թե՛ անգլերենում շատ են «աչք»-ի հետ կապված սոմատիկ դարձվածքները:

Ուշագրավ է, որ թեև հայերենում առկա է «ծանր աչք» դարձվածային միավորը, որը, կարելի է ասել, «չար աչք» որ «աչքերը ծանրանալ» դարձվածքների կամ «ծանրաչք» բառի տարբերակներից մեկն է, այսուամենայնիվ, հայ թարգմանիչը նախընտրել է «ծանր աչք»-ի փոխարեն տալ «ծանր... հայացքով» բառակապակցությունը, որը թեև փոխաբերական է և համեմատաբար կայուն, այսինքն՝ նույնպես դարձվածային արտահայտություն է, սակայն չի համընկնում բնագրի հետ: Թվում է՝ ավելի ճիշտ կլիներ թարգմանել՝ «ծանր, մշուշված աչքերով»:

Լեզվաոճական նման միջոցների՝ սոմատիկ դարձվածքների ներկայությունը Ջ. Ջոյսի լեզվում պատահական չէ. դրանք հեղինակի բարոյագեղագիտական հայացքների արտահայտություններն են և ունեն լեզվաբանաստեղծական ուրույն նշանակություն և արժեք:

Դարձվածքների կիրառմամբ հեղինակը պատկերում է հասարակության բարոյահոգեբանական ընդարմացածությունն ու մարդկանց ինքնօտարացումը:

Ասվածի շրջանակում ուշագրավ են «Բաղեղի օրը» պատմվածքի հետևյալ հատվածները, որոնցում առկա դարձվածքները՝ *ա/«նրանք, ովքեր փայլում են»* և *բ/ «ցեխը չի կոխի...անունը»*, ասվում են կարծես հավուր պատշաճի՝ խոսքի իներցիայով.

Hasn't the working-man as good a right to be in the corporation as anyone else-ay, and a better right than those shoneens that are always hat in hand before any fellow with a handle to his name? (p. 87).

«Միթե՞ բանվորն իրավունք չունի քաղխորհրդում ընտրվելու, ինչպես բոլորը: Նա ավելի շատ իրավունք ունի, քան նրանք, ովքեր փայլում են, ովքեր միշտ ուրախ են ծառայելու փոխդոսավոր հասարակությանը» (էջ 90-91): «Ովքեր փայլում են» արտահայտությունը դարձվածք է:

Մարդանց «փայլելը» փոխաբերություն է, ունի դիցաբանական և աստվածաշնչյան արմատներ: Բավական է հիշել, օրինակ, Մովսեսի երեսի լուսափայլը՝ Աստծո հետ խոսելուց հետո, Սինա լեռից իջնելիս, «Մովսէս իր երեսի մորթի լուսափայլ լինելը չգիտեր» (Ելք 34:29), «Նրա երեսի մորթը լուսափայլ էր, ուստի վախեցան նրան մօտենալ» (Ելք 34:30):

Անգլերենում ասվում է՝ *“When Moses came down from Mount Sinai, with the two tables of the testimony in his hand as he came down from the mountain, Moses did not know that the skin of his face shone because he had been talking with God” (Exodus 34:29).*

Ջոյսյան տեքստում «փայլելը» ձեռք է բերել արքեսիպերից տարբերվող այլ երանգավորում, որքան էլ պարադոքսալ է՝ այն հնչում է որպես «չփայլել» կամ կեղծ լույսով լուսավորված լինել:

Կարելի է ասել, որ այն վերածվել է իր հակադրությանը և օժտվել երգիծական երանգավորումով:

“The working-man said Mr. Hynes, gets all kicks and no halfpence. But its labor produces everything. “The working-man is not looking for fat jobs for his sons and nephews and cousins”

“The working-man is not going to drag the Dublinin the mud to please a German monarch.” (p. 87).

«-Բանվորին, ասաց միստր Հանսը,- մի քոռ կոպեկ էլ չի հասնի: Բայց ամեն ինչ նրա աշխատանքով է ստեղծվում: Բանվորն իր որդիների, բարեկամների ու եղբայրների համար տաքուկ տեղ չի փնտրում: Բանվորը Գերմանիայի թագավորին հաճոյանալու համար ցեխը չի կոխի Դուբլինի փառապանծ անունը» (էջ 91): «Քոռ կոպեկ էլ չի հասնի» կայուն արտահայտությունը դարձվածք է:

Միստր Հայնսը խոսում է իբրև սոցիալական բարձր գիտակցություն ունեցող և հայրենասեր մեկը, բայց դա ընդամենը դիմակ է: Այդ սոցիալական դիմակի գործառույթն ունի նաև նրա դարձվածային խոսքը՝ «բանվորը...ցեխը չի կոխի Դուբլինի փառապանծ անունը»:

Ջոյսի հերոսների կողմից արտաբերված դարձվածքները կարծես թե լինեն իրենց հակոտնյաները, քանի որ դրանք արտաբերվում են այնքան մեքենայորեն, որ ընկալվում են իբրև խորիմաստության ծաղրանմանու-

թյուններ, հոգեկան շարժման կանգառի և ավտոմատիզմի ստույգ նշաններ:

Ջոյսյան դարձվածքներում բուն իմաստները «կորչում» են, և հաղթարշավի է դուրս գալիս ունայնությունը: Մարդու հոգեկան շարժման կանգառի և ավտոմատիզմի մասին են վկայում հանրայնորեն ընդունված հաճախակի գործածվող և ավանդաբար մեզ հասած այնպիսի կայուն կապակցություններ, ինչպիսիք են՝ «Աստված հոգին լուսավորի», «Սառը քրտինք», «Թուկից փախած» դարձվածքները («Քույրերը» պատմվածքից): Անօրինության ու սանձարձակության մասին են հայտնում շատ նորակազմ ու նորօրյա դարձվածքները, որպիսիք են՝ «Նա գերմանական արտադրանք է», «Նրա գրպանն անընդհատ լցվում էր», «սոնետները հետևեցին Սիդնիի սոնետներին», «սիրտը պոկեցին» (բոլորն էլ «Ուլիսես» վեպից, էջ 191):

Վերոնշյալ երեք դարձվածքներից առավել ուշագրավ է «Բանվորը... գեխը չի կոխի Դուբլինի փառապանծ անունը» դարձվածքը, որը բնութագրվում է արտահայտչականությամբ, խոսակցական բառաշերտի առկայությամբ, հակադրությամբ, որ առաջանում է «գեխը կոխել» և «փառապանծ անուն» միավորների միջև, ինչն էլ հանգեցնում է հեզնախառն իմաստավորման: Եթե ավելի հեռուն գնանք՝ դեպի արքետիպային-սկզբնատիպային ձևերի որոնումները, ապա կարող ենք մատնանշել, որ այստեղ միմյանց են զուգորդվում երեք հասկացություններ՝ «գեխը», «չի կոխի» և «անունը»: Վերջինս սակրալ հասկացություն է թե՛ առասպելական, թե՛ կրոնական տեքստերում (այդ իսկ պատճառով անունը շատ անգամ գաղտնիացվել է, իսկ որոշ տեղերում մարդիկ ունեցել են շատ անուններ՝ միակ ճշմարիտ անունը ուրիշ մարդկանցից, չար ազդեցություններից ազատ պահելու համար): Անունը խորհրդավոր, սակրալ հասկացություն է նաև Աստվածաշնչում:

Հաջորդ դարձվածային միավորը ևս ազատագրված է տվյալ բառային զուգորդումների մեջ ամփոփված մտքից, որովհետև հեղինակի միտումն է ոչ թե այդ մտքի շեշտադրումը, այլ մտքի ձևականացման դրսևորումը.

“What do we want kowtowing to a foreign king?” (p. 97)

Մինչև ե՞րբ պեքք է սողանք օտար թագավորի առաջ (էջ 91):

Հայերենը գրեթե համարժեք է բնագրին՝ “...Kowtowing to a foreign king?”

Պետք է նկատել, որ հայերեն թարգմանությունները հիմնականում համարժեք են բնագրին: Ինչպես տարալեզու դարձվածքների վերաբերյալ նշում են հետազոտողները՝ չնայած բավականին հաճախ նկատվող կառուցվածքային կամ բաղադրիչային (բառային) տարբերություններին, դրանք իմաստային նույն դաշտում են, մի հանգամանք, որ վկայում

է տարբեր ժողովուրդների լեզվամտածողության մեջ գոյություն ունեցող անառարկելի ընդհանրությունների մասին: Հանգամանք, որը կարող է նպաստել տարբեր լեզուների դարձվածաբանական համակարգերում գոյություն ունեցող լեզվաբանական հանրույթների բացահայտմանը:

Մեկ այլ օրինակ “Ivy Day in the Committee Room” («Բաղեղի օրը») պատմվածքից.

He's not a bad sort,-said Mr. Henchy, -only Fanning has such a loan of him (p. 92).

-Նա վատ մարդ չէ, - ասաց միսսր Հենսին, - միայն թե Ֆանինգը նրան իր բունն է հավաքել (էջ 98):

«Բուռը հավաքել» դարձվածքը հայերենում տարածված է և շրջանառու՝ մի քանի տարբերակներով «Բունն առնել», «բունն մեջ պահել» և այլն: Այն, որոշ վերապահությամբ տարածված է նաև անգլերենում: Այս համատեքստում ևս գործածվել է երգիծանքի երանգով:

Այն իրավիճակը, որում ասվում է տվյալ դարձվածքը, այն հնչե-րանգը, որով ասվում է այն, այդ ամենը կարծես չեզոքացնում կամ միտումնավոր կերպով նվազեցնում են հին դարձվածքի իմաստը: Բոլոր դարձվածքներն այս առումով կարծես կորցնում են իրենց «լրջախոհությունը» և ջոխյան տեքստում վերածվում են իրենց «հակոտնյաներին»: Այս երևույթը, կարծում ենք, առաջին անգամ մատնանշվում է մեր կողմից, որն, անկասկած, արժանի է համակողմանի և լուրջ հետազոտության:

Յուրաքանչյուր պատմվածքում անողոք, գրեթե լուսանկարչական ճշգրտությամբ ներկայացվում են մարդիկ՝ իրենց առօրյայով: Ամեն ինչ նկարագրվում է (ճիշտ կլինի ասել՝ նկարահանվում է) պարզ, հասարակ բառերով ու փոխաբերականությունից երևութապես զուրկ նախադասու-թյուններով, բայց հենց այդ առերևույթ միանշանակության ետևում է, որ թաքնվում է փոխաբերականությունը, որը ինչպես կտեսնենք, երբեմն կարող է ծնունդ տալ դարձվածքների:

«Բույրերը» պատմվածքում առկա է, օրինակ, մի այսպիսի՝ առաջին հայացքից «անշուք» նախադասություն. “No one spoke: we all gazed at the empty fireplace” (էջ 7):

(«Ոչ ոք ոչ մի բառ չասաց՝ բոլորս նայում էինք դատարկ բուխարի-կին») (էջ 8): Սա իհարկե, փոխաբերական իմաստ ունի, քանի որ խորհրդանշում է մարդկանց հոգեկան սառնացումը և դատարկությունը: Եթե այն ասվի, որոշակի մարդու կամ խմբի վերաբերյալ և որոշակի ձևով (ասենք՝ «Մարդ՝ դատարկ բուխարիկ»), ապա այն կարող է ժամա-նակի ընթացքում վերաճել դարձվածքի:

Ուրեմն, թե ինչ իրադրության մեջ է ասվում այս նախադասությունը, ահա դրանից կախված՝ այն ձեռք է՝ բերում որոշակիորեն փոխաբերա-

կան և դարձվածային նրբիմաստ: Այս նախադասությունը կարծես արձագանքում է հետևյալ իրադրությանը. կաթվածից մահացել է քահանան՝ հայր Ֆիլնը: Թվում է, թե բոլորը պետք է որ շատ վշտանան այդ առթիվ, բայց առաջին պլանում ոչ թե իսկական վշտի, այլ տարտամ ունայնության զգացումն է, որ կարծես տարածված է ամենուր՝ երկխոսություններում, վիշտ արտահայտող հոգոցներում ու կեցվածքներում, քարացած արտահայտություններում («Աստված հոգին լուսավորի»), եկեղեցական կանոնների բացատրություններում, «ծաղիկների ծանր բույրով» հագեցած սենյակում և այլն: Ուստի՝ վերոնշյալ նախադասությունն ամբողջությամբ՝ «Ոչ որ ոչ մի բառ չասաց՝ բոլորս նայում էինք դատարկ բուխարիկին» և նախադասության առանձին անդամներ (ինչպես՝ «դատարկ» որոշիչը, տրականով դրված «բուխարիկ»-ը), մարմնավորում կամ նույնիսկ կարելի է ասել՝ հայտնում են իրադրության սնամեջ լինելը, ամեն ինչ կարծես կա՝ առկա են հանգուցյալը, վշտի ձևերը, հիշողության արձարձումները, բայց և առկա չէ ոչինչ. դա են խորհրդանշում «դատարկ» բառը և «դատարկ բուխարիկին» կապակցությունը, որոնք ձևաբանաշարահյուսական առումով պարզ որոշիչ-որոշյալներ են, մինչդեռ համատեքստում ստանում են փոխաբերական նշանակություն, ամեն ինչ դատարկ է և տաղտկալի, ինչպես՝ չգործող, դատարկ բուխարիկը: Թող մեզ թույլ տրվի այն անվանել նոր ձևով՝ պոտենցիալ դարձվածք:

Մեկ այլ օրինակ «Էվելին» պատմվածքից, որը և՛ ռեալ նկարագրության, և՛ «թաքնված» փոխաբերության նմուշ է.

“The evening deepened in the avenue. The white of two letters in her lap grew indistinct.” (p. 12)

«Երեկոն թանձրացավ փողոցում: Ծնկներին դրված նամակների սպիտակությունը անորոշացավ»: (էջ 14)

Երեկոյի «թանձրանալը» ուղղակի՝ բացահայտ փոխաբերություն է, մինչդեռ նամակների սպիտակության «անորոշանալը» կապված իջնող մթի հետ, իբրև փոխաբերություն կարելի է ըմբռնել միայն համատեքստում (իբրև մի մաքուր զգացման կամ վերհուշի աղոտացման նշան): Առաջին՝ ռեալիստական նկարագրության պլանի վրա «սպիտակության անորոշանալը» զուտ բնական երևույթ է՝ կապված երեկոյի, մթի տարածման հետ:

Սա, սակայն, կապված էվելինի հոգևոր վիճակի «աղոտացման» հետ, դառնում է վերջինիս արտացոլանք-փոխաբերությունը (արտահայտում է հոգեվիճակ, ունի այլաբանական նշանակություն): Տվյալ համատեքստում խիստ ուշագրավ է «անորոշացավ» բայի ընտրությունը՝ կապված հերոսուհու հոգեկան անորոշ և տանջալի վիճակի հետ:

Հար և նման արտահայտությունների ուսումնասիրությունից ելնելով՝ կարելի է թերևս եզրահանգել, որ Ջոյսի պատումներում կան նախադարձվածային վիճակում գտնվող արտահայտություններ կամ, այսպես կոչված, «պոտենցիալ» դարձվածքներ, որոնք որոշակի ձև կամ կերպ ընդունելով՝ կարող են վերածվել ստույգ դարձվածքների:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բաղիկյան Խ.Գ. Ժամանակակից հայերենի դարձվածային միավորները, Երևան, ՀԽՍՆԳԱ, 1986:
2. Բաղիկյան Խ.Գ. Դարձվածային ոճաբանություն, Երևան, ԵՊՀ, 2000:
3. Գասպարյան Ա., Մուրադյան Գ., Գասպարյան Ն. Գործառական ոճագիտություն, Երևան, ԵՊՀ, 2011:
4. Եղիազարյան Գ.Վ. Մարմնի մասերի անվանումներով կազմված դարձվածքները հայերենում և անգլերենում: Ատենախոսություն բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար, Երևան, 2005:
5. Ջոյս Ջ. Դուրլինցիներ, Երևան, 1978:
6. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского. М.: Худож. лит, 1972.
7. Гаспарян С. К. Лингвопоэтика образного сравнения. Ереван, 2008.
8. Гюббенет И. В. К проблеме понимания литературно-художественного текста (на английском материале). М.: МГУ, 1981.
9. Гюббенет И. В. К вопросу о «глобальном» вертикальном контексте // *Вопросы языкознания*, № 6, 1980.
10. Задорнова В. Я. Восприятие и интерпретация художественного текста. М.: Высшая школа, 1984.
11. Литвин Ф. А. Многозначность слова в языке и речи. М.: Комкнига, 2005.
12. Joyce J. *Dubliners*. Wordsworth Editions Limited, 1993.
13. Joyce J. *Ulysses*. Penguin Books, Head Lid, 1960.

Գ. ГЕВОРГЯՆ – *Особенности языка и языкового мышления Джеймса Джойса*. – В статье рассматриваются стилистические особенности фразеологических единиц из произведений Дж. Джойса. Подчеркивается мысль о том, что фразеологизмы являются обобщениями мифологических представлений, одновременно отражая историко-культурную и религиозную жизнь наций и народностей. Материалом для анализа послужил цикл рассказов «Дублинцы».

Особое внимание уделяется переводу фразеологических единиц на армянский язык, так как именно перевод дает возможность выявить сходства и различия лингвостилистических особенностей текста в английском и армянском языках и языковом мышлении.

Ключевые слова: Джеймс Джойс, «Дублинцы», языковое мышление, фразеологическая единица, метафора, перевод, стилистические особенности

G. GEVORGYAN – *Peculiarities of the Language and Linguistic Thinking of James Joyce.* – The paper deals with the linguistic and stylistic peculiarities of James Joyce’s works. The analysis is based on the usage of phraseological units in the famous collection of stories “Dubliners”. Phraseological units help to describe and interpret the mythological, historical, cultural and religious ideas and life of the Irish people. A special attention is paid to the translation of phraseological units into Armenian, because translation reveals all the nuances and emotional colourings hidden in them.

Key words: James Joyce, “Dubliners”, linguistic thinking, phraseological unit, metaphor, translation, stylistic features

Ներկայացվել է՝ 30.06.2021

Երաշխավորվել է ԵՊՀ թարգմանության տեսության և պրակտիկայի
ամբիոնի կողմից

Ընդունվել է տպագրության՝ 19.11.2021